

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ “

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

РЕЦЕНЗИЯ

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЯ

НА МИХАИЛ ПЕТРОВ ГЕРГОВСКИ

НА ТЕМА: „ ПСИХОДИАГНОСТИКА НА КРИМИНАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА
ИЗВЪРШИТЕЛИ НА УБИЙСТВА “

РЕЦЕНЗЕНТ: ДОЦ. Д-Р НЕДЕЛЧО СТОЙЧЕВ

Господин Михаил Герговски е свободен докторант към катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“ при Философския факултет на Софийския университет. Научен ръководител му е проф. дпсн Бойко Ганчевски.

По същество дисертационния труд се състои от въведение, теоретична част и емпирично изследване. Съдържа 206 страници, 344 литературни източника (128 на български език и 212 на английски език) и 20 таблици. Използваните методики за набиране на изследователските данни са представени в приложение.

Теоретичната част е разделена на две глави. В *глава първа*, озаглавена „Фактори, определящи криминалното поведение на извършители на убийства“ са представени основни теоретични и емпирични разработки, свързани със социалните, биологичните и психологическите фактори, оказващи влияние върху формирането и реализирането на криминалното поведение. Развитието на изследванията на криминалното поведение е представено в хронологичен порядък, което дава възможност да се проследи натрупването на емпирични данни за различни аспекти на криминалното поведение. Разгледани са социално – психологически феномени като личностната привързаност, личностовите разстройства, употребата на наркотични вещества, семейното насилие, локализацията на контрола, самооценката, ценностните ориентации и др. и тяхното проявление при извършителите на убийства от мъжки и женски пол.

Във *втората глава*, озаглавена „Класификация и профили на извършителите на убийства“ се представя класификация на извършителите на убийство според мотивите за престъплението и метода на психологическото профилиране, използвана от ФБР за подпомагане на разследването на серийните извършители на убийства.

Същевременно авторът се е постарал да обобщи водещи психологически, социални и демографски характеристики на извършители на убийства според техния пол, динамиката на извършването на престъплението и определени личностни особености в поведението им.

На практика в теоретичната част от изследването си докторантът е систематизирал идеи, изследователски подходи и емпирични резултати, които представят основните аналитични подходи и концепции на голям брой автори и изследователи на проблема с престъпленията, свързани с отнемането на човешки живот. Същевременно е акцентирал върху значението за идентифициране на извършителите на убийство на систематизираните профилни характеристики, изведени от анализа на криминалното поведение.

Може да се отбележи, че в теоретичния обзор, докторантът е направил опит за цялостно изясняване на убийството като престъпление, причинено от различни по съдържание и интензивност влияния както на средата, така и на психофизиологическото и психологическото функциониране на индивида. Обобщени са и профили и субпрофили на извършители на убийство от мъжки и женски пол, които очертават основни демографски, социални и личностни признаци и особености на този вид престъпници. Показано е познаване от страна на докторанта на водещите литературни източници по темата и е направен опит за авторската им интерпретация. Може да се приеме, че теоретичната част на дисертацията е в основата на извеждането на изследователските хипотези и изграждането на експерименталния дизайн на емпиричното изследване на профилните характеристики на извършителите на убийство от мъжки и женски пол.

Втората част от дисертационното изследване е посветена на организацията на емпиричното изследване, представянето на емпиричните данни и техният анализ. Тази част е структурирана в *следните глави – програма на изследването, резултати от изследването и психологически профили на криминалното поведение на извършителите на убийства.*

Поставени са цели и задачи на изследването, както и са формулирани хипотези, които да бъдат проверени с емпиричното изследване. Набирането на емпиричните данни е извършено с комплекс от стандартизирани и нестандартизирани методики. Използвани са българската адаптация на Минесотския многофакторен въпросник за изследване на личността, модифициран вариант на методиката „Избор на ценности“ на С. Е. Рубинщайн, модифициран вариант на методиката за измерване равнището на самооценка на Дембо-Рубинщайн, нестандартизирано интервю, анкетно проучване и анализ на данни от наказателни дела.

Изследователската извадка се състои от 61 изследвани лица, изтърпяващи наказание лишаване от свобода като извършители на убийства, от които 45 мъже и 16 жени.

За обработка на емпиричните данни са приложени статистически методи, които са представени от докторанта като еднофакторен дисперсионен анализ, корелационен анализ на Пиърсън и множествена логистична регресия. Като независима променлива се приема „пола“ на изследваните лица, а за зависими променливи определени личностови характеристики от използваните изследователски методики.

Анализът на резултатите от изследването започва със статистическа верификация на издигнатите хипотези – първа и трета хипотеза са потвърдени, а втора хипотеза е отхвърлена. Така се стига до изводите, че при извършителите на убийство между двата пола не съществува статистически значима разлика по отношение на параметри като шизоидност, психопатност, невротичност, агресивност и емоционална лабилност, докато раздразнителността като характеристика на личността на извършителите на убийство е в по-голяма степен определяща при извършителите на убийство от мъжки пол.

Аналитичната част продължава с представяне на корелационни връзки между демографски характеристики на лицата от изследователската извадка като възраст, семеен статус, образователно ниво, трудово заетост. Установена е закономерна свързаност между образователното ниво на извършителите на убийство и трудовата им ангажираност. Корелационният анализ на определени личностни дименсии от Минесотския личностен въпросник показва значима права свързаност между психопатност, невротичност, спонтанна агресивност, реактивна агресивност, раздразнителност, емоционална лабилност и шизоидност.

По отношение изследването на ценностните ориентации е представена картина на ценностната ейрархия при извършителите на убийство като цяло и тяхното разпределение в зависимост от пола. Нужно е допълнително пояснение по какъв начин е установено, че „мъжката популация доминира над женската по относителните дялове и по двете ценностни ориентации“. Данните от изследването на ценностните ориентации са представени в процентни съотношения без да се използват методи на проверяващата статистика. В този смисъл направените изводи могат да се приемат само като тенденции в ценностните избори на мъжете и жените, осъдени за извършено убийство.

Използваната методика за изследване на самооценката е преди всичко инструмент за диагностика на равнището на самооценката. Анализът на докторанта е центриран приоритетно върху съдържателните характеристики на самооценката, като равнището на самооценката не е включено в анализа. Считам, че равнището на самооценка е основен фактор за човешкото поведение и в частност за криминалното поведение, поради което са необходими допълнителни разяснения за начина на конструиране на представения анализ на самооценката на извършителите на убийство.

Представените данни от анкетното проучване се отнасят до историята на травматичния опит на извършителите на убийство. Докторантът прави обоснован извод, че основен фактор, който влияе върху формирането на асоциалните им нагласи е преди всичко дисхармоничната семейна среда и травматичния опит в миналото.

Съществена част от представянето на резултатите заема четвърта глава, обозначена като „Психологически профили на извършители на убийства“. Представени са обобщени данни от проучени дела на извършителите, които включват демографски характеристики и данни от психологически изследвания. По същество това е опит да се представят обобщени характеристики на различни извършители според жертвите им. Представено е подробно описание на различни характеристики на личността и поведението на отделните извършители. Добре би било да се изведат повтарящи се характеристики, ако има такива, при различните извършители, извършили престъплението спрямо еднотипни жертви. Именно една такава систематизация на типични характеристики би имала значение за практиката на изготвянето на профили на неизвестни извършители на убийство.

Може да се направи извод, че дисертационното изследване постига поставената цел и задачи. Като приносни моменти на научната разработка могат да се отбележат:

- Критичният анализ на данни от голям обем теоретични и емпирични разработки, посветени на изучаване на факторите за криминалното поведение и психологическите особености на извършителите на убийство от двата пола;
- Изведените по емпиричен път, доминиращи признаци в поведението на извършителите на убийство, в зависимост от половата им принадлежност;
- Систематизирането на демографски и психологически характеристики на извършителите на убийство според избраната жертва.

Представените от докторанта публикации показват неговият траен интерес към проблемите на криминалната психология и в частност на извършителите на убийство.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационното изследване.

В заключение изразявам положителна оценка за дисертационното изследване на тема „Психодиагностика на криминалното поведение на извършители на убийства“ и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Михаил Петров Герговски.

06.12.2018 г.

Гр.София

РЕЦЕНЗЕНТ:.....

Доц.д-р Неделчо Стойчев

